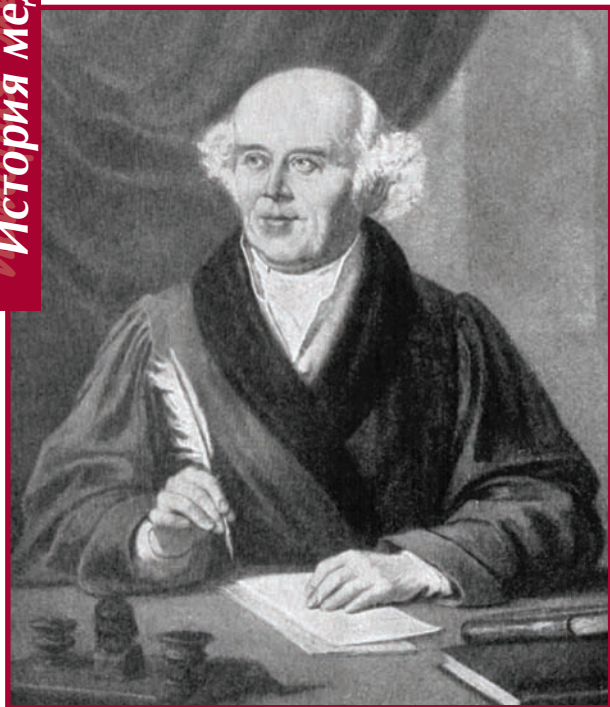

Самуель Ганеманн

Батько гомеопатії

У людини драма. Що робити? Можливо, випити трохи вина, подивитися веселу телепередачу, поплакати або просто забути про неприємну новину? Але це те ж саме, що прийняти пігулку для блокування болісних відчуттів нашого організму. На перший погляд, природно лікувати смуток штучними веселощами. Авжеж, який клоун користується найбільшим успіхом у публіки? Той, який викликає сльози. Яка музика може поліпшити настрій? Весела? А от сумна, велична, драматична музика, подібна до пережитого настрою, спочатку, можливо, й поглибить смуток, але потім витіснить його повністю. Виліковує не відволікання, а переживання. Можна подивитися «важкий» фільм, і саме через біль пережити подібну ситуацію, через сльози знайти заспокоєння. Це і є «чарівна сила мистецтва». Проте виникає слушне запитання: як це стосується мистецтва лікування? Спочатку декілька цитат.

«В основаних своем гомеопатия есть бред, доказательств и ссылки ее — ложь и неправда... Гомеопатия есть презрительный шарлатанизм самого низкого разряда». «Я убедился, что средства эти действую, иногда удивительно скоро, сильно и спасительно».

Обидві належать В.І. Далю — лікарю, мовознавцю, письменнику. Перша, більш рання, — з іронічної публіцистики; друга, з листа до літератора В.Ф. Одоєвського, з'явилася в ті часи, коли, перебуваючи на службі в м. Оренбурзі, В.І. Даль спостерігав успішне лікування хворого за допомогою гомеопатичних ліків. Тон Володимира Івановича, як бачимо, кардинально змінився.

Розпочаток молодого лікаря

Йдеться про дивну й окрему галузь медицини, що існує понад 200 років і, образно кажучи, керується принципом «подібне лікує подібним». Офіційна система охорони здоров'я визнає ефективність гомеопатичного методу лікування низки захворювань, проте закиди щодо відсутності доказової бази для механізму дії гомеопатичних препаратів лунають і досі.

Згадки про гомеопатію можна знайти в трактатах з медицини середньовіччя і навіть античних часів. Ще в I ст. до н. е. Асклепід констатував: «Кращі ліки від лихоманки — сама лихоманка». Незважаючи на нові теорії та методи, хтось лікував за правилами методичної школи видатного акушера-гінеколога Сорана Ефеського (I-II ст.) — *contraria contrariis curantur* («протилежне лікує протилежним»), але водночас лікарі вдавалися й до *similia similibus curantur* («подібне лікує подібним»). Отже, принцип цей був актуальний протягом не одного століття, але розвинув його і розробив німецький лікар Христіан Фрідріх Самуїл Ганеманн.

Дослідник народився в багатодітній німецькій родині, початкове навчання допитлива і старанна дитина отримала вдома. Бідність змусила батька відправити сина до м. Лейпцига помічником торговця корінням, хоча до цього хлопчик рік навчався в одній із шкіл м. Мейсена. Тільки наполегливе прохання директора школи змусило Ганеманна-старшого відмовитися від цього і повернути Самуїла додому. Більше того, директор навчального закладу, помітивши неабиякі здібності Самуїла, відмовився від плати за навчання і навіть оселив хлопчика у себе вдома. Завдяки такому щасливому збігу обставин Ганеманн-молодший здобув класичну освіту і ґрунтовне знання декількох мов. Його особливий інтерес до природознавства проявився в підготовці для випускного іспиту серйозного твору «Про чудову будову людської руки». У 20 років із 20 талерами в кишені С. Ганеманн вдерує до м. Лейпцига. Тепер за навчання на медичному факультеті університету він сплачує самостійно завдяки знанню мов (уроками і перекладами протягом років навчання він забезпечував себе матеріально). Невдовзі обставини змусили юнака продовжити освіту у м. Відні, а диплом доктора медицини він отримав у баварському м. Ерлангені.

Розпочавши лікувальну практику, молодий С. Ганеманн стикається з вадами

і недосконалістю панівних на той час медичних теорій і практичних підходів лікування, що, на його переконання, не мали раціонального пояснення. Несприйняття чинних тенденцій на деякий час навіть відхилило молодого лікаря від медицини. Знання декількох мов і загальна ерудиція дозволили С. Ганеманну на деякий час переключитися на перекладача та бібліотекаря.

Несподіване відкриття

Повернення в лоно медицини почалося... з хіні. Знайомство з працею шотландського лікаря Вільяма Куллена *Materia medica* привернуло увагу С. Ганеманна до авторського зауваження, що вживання здоровою людиною стертої на порошок кори хінного дерева викликає явища, схожі на симптоми малярії. Але було відомо, що це зілля сприяло швидкому одужанню від малярійної лихоманки дружини віце-короля Перу, графині дель Кінхона. (Саме її ім'ям був згодом названий цей рятувальний препарат.) Тоді доктор С. Ганеманн зважився випробувати дію хіні на власному досвіді. Експеримент підтвердив припущення автора: декілька днів тривала «мініхвороба», кінець кінцем усе скінчилося благополучно — дослідник був здоровим до «терапії», і після «лікування» також не мав нарікань. Він занотував: «Із цим першим досвідом уперше блиснула мені зоря нових, ясних днів у лікарській науці; він указав мені, що ліки можуть виліковувати хвороби тільки за допомогою дій своїх хвороботворних сил на здоровий організм і що симптоми тих чи інших явищ повинні бути подібні між собою».

С. Ганеманн наполягав, що тільки прийом незначних доз хініну викликав у нього симптоми, характерні для малярії. З цього він зробив висновок: якщо в здорової людини такий препарат викликає певні симптоми, чому б не лікувати цим засобом пацієнта, хвороба якого протікає зі схожими ознаками. Адже, за С. Ганеманном, в одному й тому ж організмі одночасно не можуть існувати дві хвороби. Тому, викликаючи у хворого страждання, схоже з його природною хворобою, такі ліки витісняють останнє як більш слабке, динамічне ураження організму. Як наслідок, хвороба, спричинена ліками, усуваючи природну недугу, протікає досить нетривалий час і з усуненням усіх хворобливих симптомів повністю виліковується.

Натхненний несподіваним відкриттям, С. Ганеманн відновив лікарську практику. Вважаючи головною помилкою медицини теорію, згідно з якою практичні прийоми боротьби з хворобами діють або антипатично, тобто за принципом *contraria contrariis*, або алопатично, і в кожному випадку до наявної хвороби додається інша, тільки інакше виражена. Протягом 6 років він удосконалював власний принцип лікування, теоретично обґрунтувавши «закони подібності» у дії ліків і хворобливих агентів і створивши вчення про гомеопатичний ефект лікарських засобів.

На початку XIX ст. постала необхідність перебудови фармакології на нових засадах та перегляд традиції, заснованої на стародавніх переказах і напівфантастичних висновках. Нерідко для «очищення» пацієнта призначалися великі дози таких незрозумілих «ліків», як хлорид ртуті, щоб викликати потовиділення або блювання («очистити» від хвороби). У результаті такого горе-лікування трагічно помер перший американський президент Джордж Вашингтон: холодного осіннього дня він застудився після тривалого дербі; у три прийому йому випустили 2 літри крові, спричинивши анемію та слабкість; на додачу лікар дав пацієнту ще проносне і ртуть. Врятувати хворого не вдалося...

Таким чином, для багатьох медиків потреба реформування підходів до спадщини минулих століть була цілком зрозумілою. Але ніхто не висловив цього так категорично, як С. Ганеманн в «Органіці лікарського мистецтва». У цьому трактаті він системно виклав своє бачення проблеми як справжній реформатор. Серед іншого науковець виголошував: «Необхідно нарешті висловити голосно і всенародно, що наше лікознавство вимагає повної зміни з голови до ніг. Існує те, чого не повинно бути, а кінче необхідне нехтується. Зло до того вкоренилося та виросло, що проти нього не допоможе боязка поступливість Яна Гуса; тут потрібні весь вогонь і наполегливість непохитного Мартіна Лютера».

Переможна хода реформатора

Зрозуміло, лікарі й аптекарі оголосили С. Ганеманну нещадну війну, звинувачуючи його та його учнів у фальсифікаціях і шарлатанстві. Ця опозиція до гомеопатії переросла навіть у переслідування, тож її основоположник змушений був залишити Німеччину і переїхати до Франції.

Проте, незважаючи на опір, С. Ганеманн згуртував навколо себе учнів і послідовників, таких як Е. Штапф, Г. Гросс, К. Франц, К. Хартлауб, К. Трінкс, К. Герінг, Ф. Гартманн, Т. Рюкерт, В. Вісліценус, К. Лангхаммерж, котрі надалі стали відомими гомеопатами. Завдяки їх допомозі вийшли друком фундаментальний труд з гомеопатії «Чисте лікознавство» (*Reine Arsneimittellehre*) в 6 томах, що акумулювали результати дослідження 62 лікувальних засобів, і монографія «Хронічні хвороби, їх своєрідна природа і гомеопатичне лікування».

Слава С. Ганеманна і його вчення поширювалася, цьому немало сприяли блискучі результати лікування тифу та холери, від яких потерпала тогочасна Європа. У ході досліджень С. Ганеманн виявив, що під час епідемії звичай для купіювання симптомів у більшості постраждалих підходить один препарат — епідемічний симіліум, або *genus epidemicus*. І лікар-ентузіаст успішно призначав препарат пацієнтам із симптомами захворювання. Цей метод дозволив допомогти багатьом людям у розпалі епідемії, оскільки відпадала необхідність індивідуальних призначень для кожного окремого пацієнта. Цей метод у подальшому використовували й інші гомеопати. Зокрема, якщо під час пандемії грипу 1918 р. на тлі лікування звичайними засобами гинули до 50% хворих, то в разі терапії гомеопатичними засобами помирали лише 10-20%.

Фактично рекомендував метод гомеопатії і академік І. П. Павлов, акцентуючи на тій обставині, що в рамках терапії пацієнтів із неврозами зменшені в сотні разів дози броду можуть ставати більш ефективними.

Ширилася слава про німецького лікаря-новатора й за океаном. У Філадельфії з ініціативи послідовника гомеопатичного методу лікування, доктора К. Герінга організовуються перший у світі освітній гомеопатичний заклад — Північноамериканська академія гомеопатичного лікування — і Ганеманнівський медичний коледж, в якому за часи його існування було підготовлено декілька тисяч лікарів-гомеопатів.

Вдячне людство вшанувало засновника гомеопатії встановленням пам'ятників у м. Вашингтоні, Лейпцигу, Мехіко-Сіті, Порту-Алегрі і Сан-Паулу.

Підготував **Лук'ян Маринжа**